TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLİM VE TOPLUM ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

TEKNOLOJİK GELİŞMELERDEN DUYULAN KAYGININ BİLİM KURGU EDEBİYATINDAKİ YANSIMALARI (ÜÇ ROMAN ÖRNEĞİ)

Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi

Deniz Kara ÇOBAN

Ankara-2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLİM VE TOPLUM ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

TEKNOLOJİK GELİŞMELERDEN DUYULAN KAYGININ BİLİM KURGU EDEBİYATINDAKİ YANSIMALARI (ÜÇ ROMAN ÖRNEĞİ)

Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi

Deniz Kara ÇOBAN

Proje Danışmanı
Prof. Dr. Remzi DEMİR

Ankara-2025

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
DÖNEM PROJESİ DEĞERLENDİRME FORMU

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Enstitünüz Bilim ve Toplum Çalışmaları Anabilim Dalı 23944903 numaralı tezsiz yüksek lisans öğrencisi Deniz KARA ÇOBAN'ın "Teknolojik Gelişmelerden Duyulan Kaygının Bilim Kurgu Edebiyatındaki yansımaları(Üç Roman Örneği)" adlı (Reflections Of Anxıety About Technologıcal Developments In Scıence Fıctıon Literature (Three Novel Examples) tezsiz yüksek lisans dönem projesi tarafımca değerlendirilmiş olup,

BAŞARILI ■

BAŞARISIZ □

bulunmuştur.

Dönem projesi danışmanı olarak, adı geçen öğrencinin notunun, dönem projesinin Enstitünüz Müdürlüğü'ne tesliminden önce *Öğrenci İşleri Bilgi Sistemi*'ne (OİBS) tarafımdan işlendiğini beyan ederim.

DÖNEM PROJESİ DANIŞMANI ONAYI

TARİH: 21.01.2025

Prof. Dr. Remzi DEMİR

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Remzi DEMİR danışmanlığında hazırladığım **"Teknolojik Gelişmelerden Duyulan Kaygının Bilim Kurgu Edebiyatındaki yansımaları (Üç Roman Örneği)" (Ankara 2025) "** adlı dönem projesindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

21.01.2025
Deniz Kara ÇOBAN

ÖNSÖZ

Dünya tarihi değişimleri beraberinde getiren siyasal, bilimsel devrimler, yeni teknoloji ile birlikte yeni araçlar, buluşlar ile ilerleme kaydetmiştir. Bu devrimler, değişimler insanları çoğu zaman yaşanılan hayatın dışında ve alışılmışın ötesinde bir yaşama sürüklediği için kaygıları da beraberinde getirmiştir. İnsanın değişime olan inancı, tutkusu onu hep yeni şeylerin peşinde koşmaya doğru itmiştir. İnsan yaşamı değiştirmek isterken, hayal gücünü, yeniyi bulma arzusu, geleceği bilme, bilinmeyeni anlama gibi konulara akıl yürütürken kaygılarını da ortaya koymuştur. Teknolojik gelişmeler, pozitif bilimler ışığında ilerleme kaydeden insanı ve toplumları daha üst bir hayat anlayışına hazırlayan, destek olan, yaşamı kolaylaştıran unsurlardır. Bilim tarihine baktığımızda insanoğlunun kaydettiği gelişmeler, öncelikle icatlar, buluşlar ile kendini göstermektedir. Bilim ve teknoloji insan hayatını kolaylaştırırken bu yenilikleri de sorgulamasına da yol açmıştır. İnsan, yeni olanla, yeni zamanla, bu zamanın ruhuna ve getirdiği yeni düşüncelerle dünya tarihi boyunca tanıklık etmiştir. Aslında en yoğun değişim ve dönüşüm dönemleri 17. Ve 18. yüzyıl ile başlamış ve bu tarih itibarı ile pozitif bilimlerden beslenerek yeni bir dünyaya ve zamana geçiş yapmıştır. Bu değişim süreci bilim adamları, filozoflar ile birlikte en çok dönemin yazınsal alanında özellikle edebiyat çevresinde yankı bulmuştur. Daha sonra bilim kurgu edebiyatı olarak anılacak bu yazınsal tür temelini bilimsel bilgi ve kavramlardan alarak insanın yeni dünyalar, yeni yaşam formları, icatlar ve buluşlar ile de edebiyat aracılığı ile tanışmasına vesile olmuştur. Bilim kurgu edebiyatında zamanın gelişmeleri ile birlikte, gelecekte olacak icatlar, buluşlar ile karşılaşmak mümkün olmaktadır. Bu anlatılan öyküler kimi zaman optimist kimi zaman da pesimist bir bakış açısı ortaya koyabilmektedir. Bu çalışmanın amacı ise bilim kurgu edebiyatının üç roman örneğinden yola çıkılarak teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı kaygıları ele almak olacaktır. Çalışmada Bilim kurgu türüne tarihine yönelik bilgiler giriş bölümünde yer verilmektedir. Çalışmanın ana

bölümünde bu üç roman üzerinden incelemeye yer verilecektir. Bilim kurgu edebiyatının literatürde çok incelenmemiş olması, Türkiye'deki bu konuda çalışmaların çok yeni tarihlere dayanması dikkat çekmektedir. Orhan Duru tarafından 10 Ocak 1973 tarihinde bilim kurgu kelimesi Türk Dili Dergisinin özel dosya olarak hazırladığı 256. Sayısında yeni bir kavram olarak önerilmiştir. Türkiye'de yüksek lisans alanında Bilim Kurgu edebiyatı üzerine çok fazla yayın ve çalışma yapılmamıştır. Akademisyenlerin bu konuya çok fazla sıcak bakmadığı bir dönemde böyle özel bir konuda yüksek lisans çalışması yapmamı sağlayan Hocam Prof. Dr. Remzi Demir'e özellikle teşekkür etmek istiyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **i**
İÇİNDEKİLER ..... **iii**

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı 4
1.2. Çalışmanın Önemi 4
1.3. Çalışmanın Sınırlılıkları 5

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Jules Verne ve *20. Yüzyılda Paris* Romanı 6
2.1.1. Jules Verne ve *20. Yüzyılda Paris* 6
2.1.2. *20.Yüzyılda Paris* Romanında Teknolojik Kaygı Temaları ve Örnekleri ... 7
2.2. Karel Čapek ve *Rossum'un Evrensel Robotları* Romanı 9
2.2.1 Karel Čapek ve *Rossum'un Evrensel Robotları* 9
2.2.2. Rossum'un *Evrensel Robotları* Romanında Teknolojik Kaygı Temaları ve Örnekleri 9
2.3. Mary Shelley ve Frankenstein ya da *Modern Prometheus* Romanı 12
2.3.1. Mary Shelley ve Frankestein Ya Da *Modern Prometheus* 12
2.3.2. *Frankenstein ya da Modern Prometheus* Romanında Teknolojik Kaygı Temaları ve Örnekleri 14

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

KAYNAKÇA **21**
ÖZET **23**
ABSTRACT **24**

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Yaradılışından günümüze insanoğlu yaşadığı dünyayı tanımaya, anlamlandırmaya çalışmıştır. Bu yaşadığımız evrenin içinde yaşamın bilinmeyenlerini çözmeye çalışmak için yeni icatlar ve buluşlar yapma uğraşı içerisine girmiştir. Bu serüveni insanoğlunu bilinmeyenlerle dolu bu gizemli evrende hayatta kalabilmeye ve bu kaosun içinde tutunabilme çabası ile karşı karşıya bırakmıştır. Tüm bunlar insanın kendi varoluşuna bir anlam katma eyleminin sonucu ortaya çıkmıştır. İnsan doğası gereği sürekli değişime açıktır. Ve gelişme isteği onu doğayı anlamaya, bilimi geliştirme hareketlerine doğru yöneltmiştir. Bilimin ilerleyişi, insanı, gelişimi açısından onun için çok imkansız görünen yaşamların aslında mümkün olduğunu gösteren bir dünyaya taşımıştır. Bu noktada bilimin ışığı insanı ve geleceğini aydınlatan ona gelişimi ve ilerlemesine imkân sağlayan yeni bir ufuk açmıştır. İnsanoğlu bilimsel gelişmelerle birlikte hayal ettiği yeni yaşam formlarının mümkün olduğunu görmüştür. Ve bunların bir sonraki aşamalarının kurgulanmasına olanak vermiştir. İnsan artık hayal gücünün sınırlarını zorlamaya çalışmıştır. Bu onu yazınsal olarak bilimi edebiyata taşımasına neden olmuştur. Çünkü insan kendisini anlama çabası içerisinde olan tek canlı türüdür. Bu onun düşünme, konuşma, yazma gibi beceriler edinmesi ile birlikte yaşamı bir hikaye anlatıcılığı çerçevesinden görmesine neden olmuştur. Hayal gücünün sınırlarını zorlayıcılığı ile bu arzusunu edebiyata taşımıştır. Bilimin insanı, yaşamını iyileştirici gücü yazınsal alanda da kendisini göstermiştir. İlk öykü anlatıcılığı olarak görebileceğimiz mitler aslında insanın yaşamı anlama çabalarının ilk basamaklarıdır. Dünyayı anlama çabasının sonucudur. İnsan, hayatının her zaman daha iyiye doğru gideceği özlemi ile yaşayan bir varlıktır. İnsan var olduğu müddetçe yaşama dair bir büyülenme hali ve arzusu içindedir. Bu arzusu onu her zaman daha başka dünyalara ve başka yaşam biçimlerinin olasılıklarına, dünyasına ve inancına doğru sürüklemiştir.

İnsanın ilk büyülenme macerası en eski dünyada yaşarken başladı. O bu macerasına dünyanın o eski görkemli anıtlarını, dinî birtakım yapılarını ulaşmak istediği "bir başka dünya hayali" için inşa etmiştir. Ona bu yaşamdan büyülenme duygusu geliştiren yapılar, onun macerasının baş oluşumları olarak yer almıştır. İnsan, eski mitlerden günümüze kadar her zaman kendi varoluşunu daha mistik ve büyülü bir şey gibi hissetmiştir. Bu yaşadığı hayatı daha büyülü yaşanılan bir zaman dilimi gibi algılama arzusu aslında onun şimdiki zamanda var olmanın sıkıcılığından kendisini kurtarma çabasıdır. Bu sıradan yaşadığı hayatı daha çekici hale getirme çabası ve anlamlandırma arzusu onu mitolojik öyküler, kahramanlar, kendi yarattığı ikonalar ve olayları daha sıra dışı bir şekilde yansıtmasına ve yaşamasına yol açmış, kendince büyülü bir hale getirmiştir. İnsanın gelişme, değişme arzusu var olduğu günden bu zamana kadar yaşamdan hep farklı olanı istemiş ve var olmayan başka dünya hayal etmiş, kurgulamıştır. Bunun arka planında şu anda olmanın sıkıcılığından kurtulma çabası vardır. Yaşanılan olguların, var olan insanların yaşanılan hayatların daha farklı olabileceğine dair sezgilerinin ve arzusunun olmasıdır. Buna bu dünyadaki hayatın daha iyi olacağına yönelik bir istek ve özlem de denebilir. İnsanın ilk çağlardaki yaşam formlarından günümüze kadar hikâye anlatıcılığı yaptığı mitolojik öyküler ile başlayan hayal etme ve kurgulama çabası, sanayi devrimi ile birlikte soyut kavramlardan somuta doğru değişmiştir. Makine ve makineler sanayi devriminin etkisi ile yeni mit olarak karşımıza çıkmaktadır. Artık insanı büyüleyen doğa olaylarının yerini makineler almıştır. Sanayi Devrimi insanın yeni büyülü dünyası olmuştur. Bu devrimin etkisi ile birlikte insan artık romantiklerin etkisindeki klasik dünyadan başka bir çağa adımını atmıştır. Bu yeni çağda onun yanı başında yer alan, yol göstericisi ve hayatına yön verecek olan kendisinin yaratıcısı olduğu bilim ve teknoloji yer alacaktır.17. ve 18. Yüzyıldaki hareket kavramı canlı olan insandan bağımsız olarak artık makineler çağına geçişte cansız varlıklar içinde kullanılmaya başlanmıştır. Newton fiziğinin kanıtladığı

biçimiyle hareket artık tamamıyla matematiksel bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Aristoteles'in hareket yasasındaki felsefi yaklaşımı, Descartes'ın 1637'de yöntem üzerine yaptığı konuşmalarında hep hareket eylemi üzerinden yeni bir felsefi bakış, yeni bir yaklaşım açıklanmaya çalışılmıştır. İlk dönemin filozofları ışığında bugün bilim ve teknolojiyle insanın hareket eylemi üzerine yeni formlar geliştirmesi yine bu büyülü yaşam arzusunun sonucudur. İnsan, bu büyülenme arzusu ile birlikte yaşamın içinde yol alacağı ona yeni ufuklar gösterecek olan araçlardan olan bilim, edebiyatla iç içe geçmek zorunda kalmıştır. Bilim-kurgu türü olarak anılacak yeni bir tür ortaya çıkmıştır. Aslında Sanayi Devrimi ile Romantiklerin dünyasından ayrılan bu yeni insan için yeni bir yaşam ve gelecek, bilim ve teknoloji ile mümkün olmuştur. Bu yeni yaşamın, hayata, insana, nasıl etki edeceği ve ortaya çıkaracağı değişimlerin neler olacağının bir rehberi diyebiliriz bu edebiyat türüne. Bilim kurgu türünde zaman mekan olarak Dünyayı ve insanın buradaki hayatına bağlılığını baz olarak alsa da edebiyatın düşsel bir yönü, insanın hayal etme, yaşamını kurgulama becerisidir denebilir. Bunu insanın kendisini var olan bu fiziki dünyadan kurtarma isteğinin bir sonucu olarak da görebiliriz. Bilim Kurgu tanımını ilk defa 1929 yılında *Science of Wonder Stories* dergisini yayımlayan Hugo Gernsback tarafından birçok tanım ve kavram sonrasında "science-fiction" olarak yer Almıştır (BAUDOU,2005). Bizde ise Orhan Duru bu terimi "Bilim-Kurgu" şeklinde kullanılmasını sağlamıştır (DURU,1973).Jules Verne, Mary Shelley, H.G.Wells bu türün ilk yazarları olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada ilk bilim kurgu romanı olarak anılan M.Shelley'nin *Frankesntein*'ı, Jules Verne'nin *20.Yüzyılda Paris*'i ve Karel Čapek'in *Rosssum'un Evrensel Robotları* romanları üzerinden teknolojik gelişmelerden duyulan kaygının edebiyat üzerinden yansımaları tartışılacaktır.

1.1. Çalışmanın Amacı

İnsanlık geleceğe olan merakını bilimsel gelişme ve yeni buluşlarla ilk çağlardan günümüze kadar taşımıştır. Bilimin gelişmesiyle gelecek hakkında birtakım öngörülere sahip olmuştur. Geçmiş dönemlerde kahinler, geleceği öngörebilen şamanlar dünyanın hemen hemen tüm kültürlerinde yer almıştır. Bu gelecek öngörüsü insanın gelecek kaygısından kaynaklanmaktadır. Ancak bu öngörüler temelini bilimsel olan bir çerçeveye oturtmamış bir nevi spekülatif bir biçimde kalmıştır. Bilim ve teknolojinin gelişimi bu tür spekülatif bilginin sonunu getirmiştir. İnsan yaşamının daha kolay bir şekilde yaşanılması ve yaşam kalitesini artırması yönünde yeniliklere imza atılan bir süreç başlamıştır. Artık daha kolay bir şekilde ve daha doğru gelecek öngörüleri için bilim ve teknolojiden faydalanılmaya başlanmıştır. Teknolojiler, medeniyetler, toplumlar için bir yaşam tarzı ve sahip oldukları kültürlere göre, ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiş ve gelişmiştir. İnsanlığın gelecek merakı, insan ırkının varoluşu ile birlikte günümüze kadar gelmiştir. Bilim kurgu edebiyatı işte bu noktada teknoloji ile birlikte insanın bu ihtiyacına karşılık veren bir alan olmuştur. Bilim kurgu edebiyatı teknoloji ile birlikte gelecekten bahsederken, değişen insan yaşamının ilerde karşılaşacağı sorunlara yer vermektedir. Bilim ve teknoloji ile birlikte insan ırkının sonun geleceği, yaşamı kolaylaşırken gelecekte nasıl bir sonla karşılaşacağı gibi öngörüler bu edebiyat türünde yer almaktadır. Bu çalışmanın amacı insanın bu kaygılarının günümüzde de devam eden bu bilim kurgu edebiyatındaki teknolojik gelişmelerin ortaya koyduğu kaygının karşılığının incelenmesidir.

1.2. Çalışmanın Önemi

21.yüzyılda hızla ilerleyen bilim ve teknoloji, temelini antik dönemlerden almaktadır. Bu iki disiplin insan için 21.yüzyılda yaşamının vazgeçilmeyen ana unsurları haline gelmiştir. Günümüzde insanın birebir taklitçisi olan robotlar, insanın

bilincine erişilmeye çalışılan yapay zekâlar ile donatılmış bir ortam yaşam alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta bu yapay zekâların kendisinin yaratıcısı olan günümüz insanının her şekilde yerini alması söz konusudur. Bu noktada yine teknoloji ve bilimin yaşamı kolaylaştırırken insana yeni kaygılar yüklemesi olası bir durumdur. Bu çalışma bu noktadan hareketle Bilim Kurgu edebiyatının üç örneğinde bu kaygılar temel alınarak işlenmektedir.

1.3. Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, bilim ve teknolojik gelişmelerin etkilerini edebiyat üzerinden ve tür olarak bilim kurgu türünün ilk romanları tercih edilerek yapılmıştır. Çalışmada teknolojik gelişmelerin toplumsal olarak yansımalarına ve yazarların gelecek öngörülerine yer verilmiştir. Toplumsal kaygılar teknolojik gelişmeleri nasıl ve ne şekilde etkilemiştir. Toplumun kaygıları teknolojik gelişmelerle ne düzeye varmaktadır, bu konulara yer verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Jules Verne ve *20. Yüzyılda Paris* Romanı

2.1.1. Jules Verne ve *20. Yüzyılda Paris*

Jules Verne Paris'te Hukuk öğrenimi gördüğü sıralarda dönemin edebiyat çevresi ile arkadaşlıkları neticesinde bu öğrenimini bırakarak yazar olmaya karar vermiştir. İlk eseri *Balonla Dünya Seyahati* çok ilgi görmüş ve onun tanınmasına neden olmuştur. Jules Verne, Alexandre Dumas'ın oğlu ile arkadaşlık ettiği dönemde 1850 yılında ilk oyunu Dumas'ın tiyatrosunda sahnelenmiştir. Edebi kariyeri Victor Hugo, Balzac gibi edebiyatçıların yayımcısı olan Pierre Jules Hetzel ile 1860'larda tanışması ile yükselmeye başlar. Jules Verne Bilimkurgunun babası olarak kabul edilmiştir. H. G. Wells de dönemin bilimkurgu yazarı ve ilklerinden birisi olarak görülmüşse de zaman zaman " İngiliz Jules Verne'i" olarak anılmasına neden olmuştur (EVANS,1995).Jules Verne dönemin yazarlarından Victor Hugo başta olmak üzere aynı zamanda yakın arkadaştırlar. Alexandre Dumas, Edgar Allen Poe, Daniel Defou, George Sand etkilendiği yazarlar arasında görülmektedir (EVANS,1995).M.I.T Teknoloji Tarihçisi olan Rosalind Willams Jules Verne için " Olan birçok şeyi önceden tahmin etti, ancak bunun nedeni çok okuması ve çevresindeki dünyada neler olup bittiğini bilen insanlarla konuşmasıydı. O halde neden şaşıralım ki!, Sihirli değildi, sadece etrafındaki "şeylere" dikkat ediyordu."Rosalin Willams'ın Jules Verne üzerine düşüncelerinin ardından Bilimkurgunun babası olarak anılan Verne'in döneminde bilim ve teknoloji açısından nelerin keşfedildiğine bakarak eserlerini incelemek doğru olacaktır. Jules Verne'nin döneminde 1860-1870'lerde:Buharlı gemiler önemli bir ulaşım aracı kıtalararası demiryolu tamamlandı (1869).İlk transatlantik telgraf kablosu döşendi. Amerika ile Avrupa'daki insanlar ilk kez anında iletişim kurabildi(1866).Alexandre Graham Bell ilk başarılı telefon görüşmesini yaptı(1876).Modern Periyodik tablo Dimitri Mendelyev tarafından geliştirildi. Alfred Nobel, dinamiti icat etti ve patentini aldı(1867).Dünyanın

ilk mekanik motorlu denizaltısı suya indirildi(1863).Jules Verne sadece döneminin teknolojik gelişmelerini ve ilerlemelerini değil, politik ve kültürel değişimini de öngörme konusunda usta bir bilimkurgu yazarıydı. II. Dünya Savaşı'ndan önce Jules Verne genellikle yarı edebi bir fenomen olarak görülüyordu. Ancak daha sonra 20'li yılların ortalarında sürrealistler, Jules Verne'in büyük hayal gücü olan yazarlar arasında hak ettiği yere dikkat çekmişlerdir (Angenot,1973).Eleştirmenler, Jules Verne'in eserinin bilimsel romantizmden ziyade bilimkurgu olup olmadığı konusunda tartışmaya devam etseler de Verne, türünün kurucularından biri olarak yaygın bir şekilde bilimkurgu yazarı olarak anılmaktadır. İlk yazıldığı dönemden yüzyıllar sonra bulunan ve 1994'te yayımlanan *Yirminci Yüzyılda Paris* ile yeniden ilgi odağı olmuştur. O modernitenin acıları üzerine bir yorumcu olarak vurgulanır (SMYTH,2000).

2.1.2. *20.Yüzyılda Paris* Romanında Teknolojik Kaygı Temaları ve Örnekleri

Jules Verne *20.Yüzyılda Paris* romanında hayal gücü çok geniş bir roman yazarı olarak o dönemden gelecekle ilgili düşüncelerini aktarmıştır. Ana tema olarak bilime ve teknolojiye kuşku dolu bir bakış içerisinde yazılmıştır. Dönemin bilime ve geleceğe bakışını aktarması romantik dönemin ana unsuru olan şiiri, sanatı, müziği ve edebiyatı insanların bilim ve teknoloji için bırakması ve bir teknoloji sarhoşluğu içinde sadece teknik konulara önem verilen bir Paris halkını anlatmaktadır. Kitabın yazıldığı döneme bakıldığında 18.yüzyılın 2.yarısıdır. Ve sanayi devrimi, Fransız ihtilali gibi toplumları ve bütün kurumlarını değişime sürükleyen bir dönem yaşanmaktadır. 1863 yılında yazılan eser, 1960 yıllarında Paris'i bu oluşan büyük devrimlerin etkisi ile ele almaktadır. Doğa bilimlerinin insanların gündelik hayatlarını nasıl etkilediğini ve insanların Zihinsel düzeylerinde bu teknik alandaki yansımalarına değinmiştir. Jules Verne kendi döneminde bilimsel ve teknolojik (o dönem itibarı ile teknik terimi kullanılmıştır) gelişmelerden çok etkilendiği görülmektedir. Eserde tüm okulların Eğitim-Öğretim Kredi Kurumu adı altında bir nevi şirketleşmiş bir yapıdan

bahsetmektedir. Bununla birlikte Üniversitelerin ders programlarındaki değişiklikler yapıldığını ve yazma sanatı, Fransızca dahil eski dillerin programdan çıkarıldığı, Latince ve Yunancanın ölü diller olarak kabul gördüğü, edebiyat gibi alanların çok düşük sayıda eğitim verdiğinden bahsedilmektedir. Jules Verne dönemin teknik konularına dalmış insanlarını ve bilimsel ve teknolojik gelişmelerden öylesine etkilenmiş bir biçimde anlatır ki; sözlükler, dilbilgisi kitapları, klasik yazarların eserleri Hachette kitabevinde raflarda çürümeye terk edildiğini anlatır. Bir bilim sınıflamasına yer veren Jules Verne aritmetik, geometri, cebir, aritmetik, astronomi, uygulamalı bilimlerde metalürji, fabrika yapımı ve tekniği, uygulamalı Kimya gibi bölümlere yer vererek hiçbir şekilde felsefe, sanat, müzik, resim ve edebiyata dair bir sınıflamadan ders olarak dahi yer vermemiştir. Romanın baş Kahramanı Michael Jerome tam tersi bir alanda Latince bölümünde okumaktadır. Edebiyata, sanata şiire ve diğer sanat alanlarına ilgisi vardır. Çok meraklı ve okuyan bir genç olarak anlatılmaktadır. Burada Yazar bu baş Kahramana yönelerek aslında doğa bilimlerine, teknik bilimlere (o dönemin anlatımı olarak) kendini bırakmış bir Paris halkına biraz gelecekteki kaygılarını aktarmaya çalışmıştır. Bilim ve teknolojinin çarkına kendini kaptıran insanların hepsinin neredeyse birer kimyacı kadar kimya bildiğini ama bir Victor Hugo'nun eserini aramaya çıktığında onu tanıyan kimsenin olmadığına yer vermektedir. Bu noktada Paris'in 1960'lı yıllarında dönemin edebiyat eserlerinin neredeyse hiçbir şekilde okunmayacağına işaret etmektedir. Toplumun sadece para getiren teknik bilgiler içeren kitapları almak için kuyruklar oluşturduğundan bahsetmektedir. Bu kitaplar, sürtünme kuramı(20 ciltlik), elektrik problemleri derlemesi, yeni beyin kanseri monogramı gibi kitaplardır. Romanın sanat eserlerini tartışılan bölümde ise yine endüstriyel konular hakkında çağdaş edebiyat eserlerinin olduğundan bahsedilmektedir. Bu eserler, Karbonattan arıtılmış Koşmalar, Şiirsel Paralel Kenar, Martillac'ın elektrik armonileri gibi adları almaktadır. Roman Kahramanını bu kadar teknik terimlerle dolu bir dünya

içerisinde anlatan yazar aslında toplumun teknik gelişmelerle çok da iç açıcı bir dünyaya doğru gitmediğini biraz karamsar bir tablo çizerek değinmektedir. Baş kahramanın aradığı tüm klasik eserlerin yer aldığı ve Kütüphane memuru olan dayısı Hugue'nin İmparatorluk Kütüphanesinde bu görevini "mezar bekçiliği" olarak yaptığını dile getiren bir diyaloğa yer verilmektedir

2.2. Karel Čapek ve *Rossum'un Evrensel Robotları* Romanı

2.2.1 Karel Čapek ve *Rossum'un Evrensel Robotları*

1920 yılında yazılan eser, dönemin tiyatro oyunu olarak ele alınmıştır. Pek çok ülkede yayımlanmıştır. Eser ayrıca metin içeriğinde kendi döneminde ilk kez " robot" kelimesinin kullanılması ile bilinmektedir. Robot Çek dilinde robota kelimesinden ortaya çıkarılmıştır. Robota kelimesini ağabeyi Joseph önerisi ile kullanmıştır. Ağabeyi ile edebi eserler üzerine işbirliği yapmıştır. Özellikle ağabeyi Joseph ona R.U.R.'un yazımı sırasında ilham vermiştir. Karel Čapek, yapay işçilerin insanlığı manuel işlerin yükünden kurtardığı bir dünya üzerine tasarladığı oyun fikrinden bahseder. Bu işçilere ne ad vereceğine karar verememiştir. Ağabeyi Joseph, çek dilinde robota kelimesini önerir. Robota nötr bir kelime olmakla birlikte angarya işleri ve aynı zamanda kölelik ve feodal anlamda emek yerine de kullanılan bir kelimedir. Böylece işçiler robota adını alır (CHRİSTENSEN,2007).Čapek'in H.G.Wells ile dostluğu bilinmektedir. Asimov gibi yazarlar üzerinde etkili ,olduğundan bahsedilmektedir (CHRİTENSEN,2007).

2.2.2. *Rossum'un Evrensel Robotları* Romanında Teknolojik Kaygı Temaları ve Örnekleri

Rossum'un evrensel robotları eserinde Rossum sözcüğü, Çekçede Rozum akıl, zekâ anlamına gelmektedir. Uzak bir adada deniz biyolojisi üzerine çalışan Rossum klasik anlamda bir bilim adamıdır. Yaptığı bir işlem sırasında protoplazmayı yeniden üreterek kimyasal bileşimi farklı bir canlı yaratır. Čapek'in robotları bildiğimiz anlamda

mekanik parçalardan bir araya getirilen metal androidler değildir. Et ve kemiktir; insan vücudundaki herşey en son beze kadar, apandist, bademcikler, göbek deliği ve tüm diğer fazlaca detaylar hepsi mevcuttur. Son olarak bir cinsel organlarının varlığı, Čapek'in Prag Goleminden etkilenmiş olabileceğini düşündürmektedir (CHRİSTENSEN,2017).Elbette Čapek'ten önce Yunan Klasiklerinde Tanrılar insan formunda anlatılmaktadır. Mary Shelley'nin canavarı Frankenstein'ı organik insan parçalarından oluşmuştur. Bu örnekler Čapek'in robotlarının edebi olarak en yakın akrabaları sayılabilir. Capek'in oyunun mekanik varlıkların insanın yerine geçmesi fikrine de ilham kaynağı olmuştur (TANIYAN,2017). Oyunda bilge ve felsefi yönü olan amca Rossum'dan sonra yeğeni genç Rossum'a geçen robot üretim laboratuvarı dünyanın her yerinde seri üretilebilecek ve satılabilecek ideal bir işçi yaratır. Yeniden tasarlar. İnsan vücudunun karmaşık fizyolojisini üretimi kolaylaştırmak için mekanik yapıyı basitleştirir. Bu basitleştirme işi için yapılması gereken ilk şey duygu/istek/arzu/tercih/yaratıcılık gibi "gereksiz" unsurların ortadan kaldırılmasıdır (CHRİSTENSEN,2017).Oyunun toplumsal yapının içerisindeki karmaşık çatışmalara yer vermesi, robotları, farklı toplumsal statülerle tanımlaması, mühendisler, emekçi sınıflara ait olan ve bu sınıfların dünya görüşlerini benimseyen aslında topluma bir nevi fütürolojik anlamda bakmıştır. Čapek'in kurgusunda robotların üretimi insanların daha iyi koşullarda yaşayarak yaşamın haz kısmına yönelerek hayatın tadını çıkarmak ve aslında bu dünyada bir tür cennet kurmak yer almaktadır. İnsana özgü zor işlerin bu robotlar sayesinde yapılması ile aslında insanlığın bir aristokrasiye doğru geçmesi düşünülmektedir. Bu robotlar seri üretim ve ucuza mal edilerek bir nevi kapitalist ekonominin içine girerek aslında hayal ettikleri insan yaşamını farkında olmadan tüketim toplumuna çevirmektedirler. Çünkü robotlar dünyanın her yerinden çok talep görmektedir (KLIMA,2002).Yazılan eserde robotların hükümetler içinde askeri alanda kullanıma uygunluğu ve bu Noktada insanların yerine askeri durumlarda kullanılacağına

işaret edilmektedir. Bu noktada belki de bu üretilen robotların insanlığa karşı kullanılacak olması önemli bir teknolojik kaygı noktasını ortaya koymaktadır. Bu dünyada bir cennet yaşama ihtirası aslında insanın geleceğini tehdit eden bir robot ordusu ile karşı karşıya bırakmaktadır. Hatta bu davranışın yani bir şeyin yaratıcısı olma hali ve dünyaya hakim olma durumu insanın kendisini Tanrı olarak görmesine neden olmaktadır. Bu durumun bir kıyamet senaryosu haline gelerek dünyanın insanlığın sonunu getireceğine inanılmaktadır (KLIMA,2002).Čapek'in kurgusunda bir teknolojik gelişme olan robot üretimi insanın yararına olması gerekirken, yazarında kaygılarını taşıdığı insan türünün yok edilmesi, bu robotların dünyayı ele geçirmesi söz konusudur. Yazarın taşıdığı kaygı, bilimsel ve teknolojik gelişmelerle her düşünürün, her bilim insanının ve belki de toplumdaki her bireyin kaygısıdır. Dünya tarihi bu teknolojik gelişmelerle birlikte çok acı olaylara da tanıklık ettiği için bu kaygı yerindedir. Čapek'in oyununda yazıldığı 1920'ler düşünüldüğünde Doğu Bloku ülkesinin yazarı olması nedeniyle bir toplumsal yönetim biçimi eleştirisi de yer almaktadır. Bir komünist yaşam içerisinden kapitalizme bir geçiş anlatılmaktadır. Üretici olan insan tüketici olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada üretici olan kesim robotlar olacağı için bir bolluk hayali yer almaktadır. İnsan ise kendisi için sadece kendisini mükemmelleştirmek için çaba gösterecektir (DERİN,2023).Čapek'in kurgusunda bir süper-insan terimi yer almaktadır. Bu süper-insan aslında teknolojinin ilerlemesi koşulu ile ortaya çıkan yeni bir aristokrasik varlıktır. Her şeyin üzerinde ve sadece kendisi için var olan bu toplumsal varlık, insanlığın geleceği için çalışacağı yerde kendine yeni tür köleler oluşturacak ve insanlığın sonu olacaktır. Bu konuda karakterlerden Domin şöyle konuşur: "kendi yeni bir jenerasyonu yaratmak ve insanlığın kendisinin dünyasının aristokrasisi olmasını istedim.". Oyunun ele alındığı dönemde iş gücü, emek ve insanın iş yükü altında bir tür köle olma kavramları toplumsal açıdan birebir yaşanan durumlardır. Teknolojik gelişmenin bu köleliğin önüne geçeceği bir dünya hayali yer

almaktadır (KUSSİ,1990).Nana karakteri, tanrının iradesinin yerine geçen teknolojinin, insani duygulara zarar vereceğini ve ilahi bir düzen olarak gördüğü düzenin bozulacağından kaygı duymaktadır. Tanrının onları bunun için cezalandıracağını dile getirmektedir. Bu kaygı, yazarın konuyu ele alış biçimi açısından dünya üzerindeki tüm toplumların kaygısıdır. Teknolojik gelişmeler, insanın yaratıcısı olan tanrı düşüncesiyle onu karşı karşıya kalmak zorunda bırakır. Bu gelişmeler tanrının iradesine bir tehdit olarak algılanmaktadır. Oyunun karakterlerinden Alquıst ise bilimi suçlar, teknolojiyi suçlar ve aslında mükemmel bir şey yaptıklarını düşündüklerini ama bu üretim çılgınlığından dolayı kar amaçlı bir hale geldiğinden bahsetmektedir. Ve "insanlığı, ilerleme için hangi büyük fikirlerimiz için öldürdük." Der. Čapek'in kurgusunda robotlar kendi egemenliklerine geçmek istemektedirler. Robotlar. "insanlar yenildi!..biz dünyanın efendileriyiz…kendimizi makinelerle doğurtacağız…Sadece robotlar! Milyonlarca robot!", replikleri yer almaktadır. Bu bir ütopik ya da robotça bir ütopyadan ileri gitmez. Bakıldığında bu dünyayı ele geçirme ve hükmetme noktasında ise yine bir kaygı dile getirilmiştir (CAPEK.2021).Čapek'in kurgusunda yer alan robotik otomasyon endüstrileşmenin ilk göstergesidir. İnsansı robotların, robotsu-insanların kapitalizmin modernizasyonu, robot ve insanın bütünleşmesi konularına yer verilmiştir. Bu noktada insanın ekonomik özgürlükler, zaman özgürlüğü, sermayenin genişletilmesi, ekonominin teknoloji ile daha üst bir şekilde büyümesi ile gündelik fütüristik kaygı ya da beklentileri de görülmektedir.

2.3. Mary Shelley ve Frankenstein ya da *Modern Prometheus* Romanı

2.3.1. Mary Shelley ve Frankestein Ya Da *Modern Prometheus*

Modern bilim ve teknolojinin yaratımlarının yaratıcılarına karşı dönmesi. Politik filozof ve yazar William Godwin ve feminist ikon Mary Wollstonecarft'ın kızı olan Mary Shelley, 1876 yılında 18 yaşında iken Cenevre gölü kıyısında yağmurlu bir yaz

gecesinde Frankenstein hikayesini yazmaya başlamıştır. Burada kendisi ile birlikte sevgilisi şair Percy B. Shelley(sonradan kocası olacak), şair Lord Byran ve dönemin ilk vampir hikayesini yazan ilk kadın aynı zamanda bir hekim olan John Lillian Polidari eşlik etmektedir (MERCER,2018). 1818 yılının İngiliz romantiklerinin aralarında yaptığı tartışmaların odağı J.J.Rousseau'dur. Dönemin romantiklerinden W. Hazlitt J.J.Rousseau'yu Prometheus'a benzetmektedir. Rousseau meşaleyi almış ve insanın zihninin o en karanlık köşelerini aydınlatmıştır. Tıpkı Prometheus gibi o da insanlığı yeni bir entelektüel hayatla tanıştırmıştır (DUFFY,1979).J.J.Rousseau etkisi ve hayranlığı karşıtları olsa da dönemin tüm yazar, filozof ve şairleri üzerinde yazdıkları eserlerle birlikte görülmektedir. Mary Shelley'nin daha sonra kocası olan şair Percy B.Shelley v e yakın dostu Lord Byron J.J.Rousseau'ya karşıt düşünceler geliştiği dönemde onu yeniden canlandırmışlardır (DUFFY,1979).Mary Shelley'nin *Frankenstein* eserini bilim ve teknolojik gelişmeler açısından değerlendirirken onun dönemini ve etkisinde olduğu entelektüel yaşama kısaca bakmamız gerekmektedir. Söz konusu eserin başlığında "*Frankenstein ya da Modern Prometheus*" yer almaktadır. Şair Percy B. Shelley'nin ve çevresinin J.J.Rousseau'ya hayranlıkları ve onu zamanın Promethus'u olarak görmeleri sevgilisi Mary Shelley'i de etkisi altına almıştır. Genç şair Shelley'nin son şiiri olan "*The Triump of Life*" şiirinde ise J.J.Rousseau'yu bir yarı-mit figürü olarak betimler (URGAN,2004).Mary Shelley'nin annesi olan Mary Wollstonecraft ise Rousseau'yu "Duygusal Prometheus" olarak tanımlamıştır. O, hem Aydınlanma döneminin aklıdır, hem de Romantiklerin ortak noktasıdır. Percy Shelley tam bu noktada onu bilimin ve sanatın ortak bir modeli olarak sunmaktadır (LEE,1993). Mary Shelley'de Rousseau'nun etkisi entelektüel yaşamının gelişmesine katkısı olmakla birlikte kişisel olarak onu tüm dünyaya tanıtan Frankenstein ya da *Modern Prometheus*'u yazarken de ondan etkilendiği bahsedilmektedir. Bu eserini yazarken John Milton'dan etkilendiğinden de bahsedilmektedir (VEEDER,1988).

2.3.2. *Frankenstein ya da Modern Prometheus* Romanında Teknolojik Kaygı Temaları ve Örnekleri

Mary Shelley'nin romanı *Frankenstein*'da roman kahramanı için evin evlatlığı olan Elizabeth Victor için (ki sonradan Victor, Elizabeth ile evlenir.)şöyle bir tanımlama yapar;" Benim için dünya keşfetmeye çabaladığım bir sırdı, Victor içinse kendi yarattığı dünyasından imgelemelerle ve hayallerle doldurduğu bir boşluk." Victor rasyonallik ve romantik algısı içinde kendi dünyasını farklılaştırmıştır." (JASPER,2005).Shelley'nin eserine bu açıdan baktığımızda kahraman Victor Frankenstein, bir bilim insanı olarak laboratuvarında yeni bir canlı türü yaratma peşindedir. Yaşam ve ölüm onun için varlığın sınırları olarak görünmektedir. O ise bu sınırları delip geçecek ve içinde bulunduğumuz karanlık dünyayı bir ışık seline boğacaktır. Yarattığı yeni canlı türü onu yaratıcıları olarak kabul edecekti. Birçok mükemmel ve mutlu yaratılmış tür (kendi düşüncesi) varlıklarını Dr. Victor Frankenstein'a borçlu olacaktı. Bu düşüncesine, Shelley eserinde şu şekilde yer verir:" Cansız bir maddeye can verebiliyorsam, zaman ilerledikçe ölümle çürümeye bırakılan, buna mahkum edilen bedenlerde yaşamı canlandıracağım ve onları yeniden harekete geçirebileceğim düşüncesi tüm varlığımı ele geçirmişti." (SHELEY,1818).Burada Victor'un konuşmasında ana unsur bir başkaldırı, sınır tanımamak, kendisini yaratıcı konumuna getirmek ve tüm bunları aslında kendi yaratıcısına başkaldırarak ortaya koymuştur. Victor Frankenstein'ın ortaya koyduğu bu davranış "Promtheusçu bir davranış" biçimi olmuştur. Bu Prometheusçuluk tıpkı Prometheus gibi sonuçta derin bir acı ve üzüntü ile vicdan azabı çektirecektir. Frankenstein'ın ortaya çıkarttığı yaratık herkes tarafından bir canavar olarak nitelendirilmiştir (TÜTÜNCÜ,2019).V. Frankenstein, bilimin varlığı ve yaşadığı dönemin kültürel yollarıyla bir yapay yaşam ve yaşamı yapay hale getirme etiğiyle ilgilenen bir eserdir. V. Frankestein'ın Yaratığı'nın yaşadığı döneme göre ileri görüşlü bir hikayesi olması, M.Shelley'nin fütüristik hikayesi de denebilir Frankenstein için.

Burada yer alan fütüristk öge, bilimden faydalanılarak yapay bir varlığın yaratılmasıdır. Bu yaratığın ortaya çıkması ile en büyük kaygı insanın ölüme karşı duruşunda haklı çıkıp çıkamayacağıdır. Sadece bilim değil aynı zamanda herhangi bir yapaylık biçimi, insanlığı ve onun deneyimini yaratmak, değiştirmek veya dünyanın gerçekliğini değiştirme kaygıları yer almaktadır. Frankentein'ın bilimi kullanarak bir aile ve onu destekleyecek başka bir topluluk olmadan yaşayan bir yaratık yaratmanın sonuçlarını tahmin etmeye yönlendirmektedir. Hem doğal bilim hem de teknoloji vasıtasıyla yapay olarak yaratılmış bir felaketin hikayesidir. İnsanlığın yaşam seyri ve oluşumundaki yapay müdahalelerin etik, toplumsal ve politik sonuçlarını karşımıza çıkarmaktadır (HUNT,2020).Arthur B.Evans, Shelley'nin " en azından 17. yüzyılda modern bilimin doğuşuna kadar uzanan karmaşık bir edebi metinlerarasılık, toplumsal bağlamlar ve kültürel üretim ağının parçası" olarak bilimkurgunun türü olan siyasal bilimkurguyu büyüttüğünü görebiliriz demiştir. Shelley, yapay yaşamı ve yaşamı yapay kılmanın etiği ve politikasıyla felsefi olarak ilgilenmeleri için yazar ve diğer sanatçılara ilham vermiştir. Shelley'nin eseri bir dizi imge olarak bilimsel ve politik ilerlemenin kendi yenilikçilerine ters tepme gücünü de simgelemektedir. Teknolojinin veya hilenin insanlık, toplum veya yaşamın kendisinin olasılığını baltalama gücüne ilişkin yağın ve köklü korku karşısında kıyamet, doğa ve sevginin anlamlarının nasıl parçalanacağının ve dönüştürüleceğinin modellemesidir. Bu temaları tüm karmaşıklığıyla yaşamanın teknopolitik felsefesinin yolunu açmıştır (HUNT,2020).R.Roberts'a göre *Frankenstein*'ın "merkezi karakteri" bilim yoluyla yaratılan Yaratık "diğerliğin somut bir örneğidir.". Yaratığın Victor Frankenstein tarafından terk edilmesinin bir sonucu olarak yaşadığı istismar ve ihmal hikayesinde dünyayla tamamen yeni bir tür yaratılışının yabancılaşmış bakış açısı ile yüzleşilir. Umursamaz bir bilim insanı tarafından biyoteknoloji yoluyla yaratılan ebeveyni olmayan bir çocuktu aslında. R.Roberts'a ayrıca *Frankenstein*'ın paradigmalarından bahsederken birisinin de

Frankenstein'ın yalnızca bilimin tehlikeleri ile ilgili olmadığını, aynı zamanda kadınları bilimden dışlamanın tehlikeleriyle de ilgili bir kaygının olduğunu ve M. Shelley'nin bu konuyu da eserinde gündeme getirdiğinden bahsetmektedir. Teknolojik kaygı unsuru olarak *Frankenstein*'da R. Roberts'ın işaret ettiği önemli bir noktada bu eserde, bilimde erkek egemenliğinin tehlikeleri hakkında bir uyarı görevi gördüğünden bahsedilmektedir. Roberts'a göre Frankenstein, kadın güçlerini gasp etmesi ve kötüye kullanması sonucu ölür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Teknolojinin sınırları yaşamın ve hayatın ötesinde bir sınır mıdır? Yoksa İnsanın hayal gücünün sınırsızlığı ile birlikte mi ilerlemektedir? Bu sınırsızlıktan İnsanoğlu olarak korkmalı mıyız? Rosalind Willams'a göre yaşadığımız çağ artık "Teknoloji çağı" olarak nitelendirilmektedir. Teknoloji kavramının, teknolojik sistemlere doğru genişletmek ve şimdi de deyim yerindeyse teknolojik bir hayatın içine doğru sürüklenmekteyiz. Bu süreçte yaşamsal olarak kolayklıkları beraberinde getirirken belki de kendi sınırsızlığı gibi şu anda aklımızın sınırlarının almadığı bir çok yeni kaygılarımızda oluşmaya başlamaktadır. İnsanoğlu yaradılışı neticesinde hep imkansızın peşine düşmüş ve bu arayış onu bilimin desteğiyle yaşadığı dünyayı daha iyi anlamasına yardımcı olmuştur. Bu noktadan hareketle bilimin o keskin hatları ile çevrili dünyada ise edebiyat alanı ona belki bu bilimin soğuk duvarlarını korkusuzca geçme cesareti ve bunu bütün topluma hızla yayma imkanı vermiştir. Edebiyat alanında bir tür olarak yer alan bilim kurgu edebiyatı, insana gelişen yeni dünyada, teknolojik gelişmelerle birlikte daha rahat bir yaşamı kavrama becerisini kabullenmeyi öğretse de onun kaygılarını da tümüyle ortaya koymuştur. Baudou, Bilim Kurgu kitabında bilimsel kuramların, bir bilimsel teorinin yalnızca tanımlanmış bir olayı açıklamakla kalmayacağını, aynı zamanda henüz keşfedilmemiş yeni olayların öngörüsüne de imkan tanıyacağından bahsetmektedir. Bilim kurgu edebiyatı çatısı altında yer alan öykülerin insana bir spekülasyondan ziyade gerçeğe yakın, bildik olguların içinde daha düşsel ve olasılıklı yeni hayatlar aktarmak için kullanılan bir yol olduğundan bahsetmektedir. Bilim kurgu aslında içerisinde yer alan yeni icatlar, yeni zaman ve mekân tahayyülleri ile insanlara dönüşümler ve toplumsal sonuçları hakkında bir ipucu, bir algı kolaylığı sağlamaktadır. Kehanetlerle, Mitlerle yaşadığı dünyayı algılamaya çalışan insan için bu yeni teknolojileri değişen zamanı anlamanın, anlatmanın en kolay yolu bilim kurgu

edebiyatının eğitici ve şaşırtıcı öykülerle dolu dünyasıdır. Eski paradigmalarla yeni bir yaşamı açıklamak elbette zor olacaktır. İnsanın yeniye ve yeni olana merakı bitmeyecektir. Bu noktada, bilim kurgu türü, insanı, yaşadığı yeni olanla karşılaşma ve yeni teknolojik gelişmelerin getireceği değişim ve teknolojik kaygı durumu ile kuşatılmış halini ortaya koymaktadır. Ancak bu anlatılan öykülerde yer alan o büyülenme hissi, yakın gelecekte olanları bilme ve bunun zihinde yarattığı şaşırma ve hoşluğa neden olması insanı değişime daha uyumlu bir hale getirmektedir. Bu bilinmeyenden büyülenme hissi ile birlikte aslında birde korku ve kaygılarını da beraberinde görmektedir. Gernsback bize bu öykülerin şaşırtıcılığının yanında şu an bizim için imkansız olan bilimsel değişimlerin yakın gelecekte gerçekleşmesinin mümkün olduğunu da gösterdiğinden bahsetmektedir. Burada bilim kurgunun eğiticiliğinin önemini de vurgulamaktadır. Francis Bacon, döneminde ortaya çıkan teknolojik değişimi (o dönemin karşılığı "mekanik terimidir.) " Bu güç ve bilgi metodolojik olarak birleştiriliyordu." diyerek açıklamıştı. Bu zaman aslında mühendislikte bilim ve sanatın birlikte olduğu bir zamandı. Uygulamalı bilim ve teknoloji gibi kavramlar henüz yoktu. Sanat kavramını William Morris, 1883'te bir konferansta "Sanat, insanın emekten aldığı sevincin ifadesidir." Demişti. İnsanın güzel şeyler üretmesi, güzel şeyler ortaya koyması hayatın çekiciliğini yaşamın içine taşımasıydı. Aslında amacı insanlık için yeni ve daha güzel olanı tasarlamaktı. Henüz teknoloji ortada yoktu ve beraberinde bir kaygı da söz konusu değildi. Bu çalışmada yer verdiğimiz üç bilim kurgu romanı insanın hayal gücünün yeniden yönlendirilmesi, teknolojik çağımızın gelişinin ayak sesleridir, temel başlangıç unsurudur denebilir. Teknolojik bilgi, süreçler ve davranışlara doğru yeniden yönlendirmenin yeni bir tarihsel zorunluluğudur. Bu hayal gücü, insan yaratıcılığı ve hedefleri için bir alan haline gelmektedir. Yeni icatlar, cihazlar, ve yeni yaşamlar için bir teknolojik harekettir. İnsanın enerjisini, arzularını faydacı bir şekilde ortaya koymasıdır. Çalışmamızda yer

verdiğimiz konu, üç bilim kurgu romanı, o dönemin edebiyatının maddi ve toplumsal gerçekçiliğin etkenlerine fazlaca bağlı olmadan bir romantik hikaye anlatıcısı gibi o zamanın bilim ve teknoloji karşılaşmalarını yeniden yorumlamalarıdır. Hikâye anlatımlarını yeniden yönlendiren ve romantizmi teknolojik bir çağ için yeniden icat etmişlerdir. Belki de günümüzde modern bilinci şekillendirirken tüm bu teknolojik gelişmelerin ürünü olan araçlar, aletler, güç sistemlerinin tüketilen bir yanı olduğu, ulaşım, iletişim, sağlık, eğitim alanında bizlere bir ürün, bir etki olarak karşımıza çıkmaktadır ve bunun sıradanlaştığını kabul etme noktasına gelmekteyiz. Wiliam James 1899 yılı bir makalesinde, "İnsanlarda belirli bir körlük olduğunu ve bunun bizi kendimizden farklı yaratıkların ve insanların duygularına girmekten alıkoyduğunu tartışır. Belki de biz bu yeni "teknolojik çağ" içerisinde asıl kaygılarımızın kaynağının bu olduğunu fark etmemiz gereken noktadayızdır. Endüstrisi, teknolojisi ve bilimi ile birlikte gelen devrim, makinelerden, sanayileşme unsurlarından, teknolojik elektronik cihazlardan, yapay zekâlar ile insanı geleceğe taşısa ve onun ilerlemesine katkısı da olsa insanı bir tüketici haline getirerek, onu bencilce hesapların içerisinde tıpkı Doktor V.Frankenstein gibi buz gibi sularda boğulmaya bırakmıştır. Burada kapitalizm günümüz dünyasında çok daha ağır şekliyle insan hayatında yerini almıştır. Ancak bu kadar ileri teknolojik ve bilimsel ilerlemeye sahip olunsa da salgın hastalıklar, krizler hem toplumsal hem de siyasal olarak her yerde kendini göstermektedir. Toplumsal sorunlar derinleşirken, kişisel olarak toplumun çoğu farklı problemlerle iç içe bir yaşam sürmektedir. Bilim ve teknoloji kapitalizmin ana unsuru haline gelmiştir. Oysa insan kendini insanda tanır. Onun beşeri bir varlık olması, onun edebiyat, müzik, güzel sanatların tüm dalları ile yakın olmasını gerektirir. Pozitif bilimlerle ilerleme düşünülürken, beşeri bilimlerde birlikte ilerlemelidir. Gelecekte insan, toplum ve yaşam kavramlarını açıklamak, hayatı, yaşamı, yaşamayı anlatmak daha da zor olacaktır. Son olarak Frankenstein'ın yaratığının insanları izleyerek dil öğrenmesi, konuşmayı

öğrenmesi ve Goethe'nin eserlerini, Milton'u ve Plutarkhos'u okuyarak kendi iç dünyasında derinleşmesi hatta kendi duygularını ve kendisini fark ettiği bölümü düşünecek olursak; Burada bize teknoloji her alanda yardım etse de, hayatı kolaylaştırsa, insanın var olan yaşam süresini uzatsa da sonuçta, insana kendini anlatacak ve kendini tanıtacak olan klasik edebiyat eserleri, felsefî eserler ve sanatın kendisi olacaktır. Teknoloji ve bilim ilerlese de insanın kendi kendisinde derinleşmesi ona yaşamak istediği hayatın anahtarını verecektir. Bu noktada, felsefe, edebiyat, sosyoloji ve psikoloji insanın hayatına anlam katan alanlar olarak yer almaya devam edecektir. Bilim ve teknoloji tek başına ilerlememeli ve bu saydığımız beşerî bilimler ile birlikte insanı, hayatı ve yaşamı şekillendirmelidir.

KAYNAKÇA

Angenot, Mare.(1973).*Jules Verne and French Literary Criticism*. Science Fiction Studies. Volume:1.

Bacon, F. (1999). *Nowum Organum*. Çev: Sema Önal Akbaş. Doruk Yayınları.

Bacon, F.(1960). *The New Organon*. Ed.Fulton H.Anderson. Liberal arts Press.

Baudou, J.(2005*). Bilim-Kurgu*.İpek Bülbüloğlu.Dost Kitabevi. Ankara.

Capek, K.(2024). *Rossum'un Evrensel Robotları*. Çev: Yusuf Eradam. İş Bankası Yayınları. İstanbul.

Christensen, Andrew. G.(2007). *Czeh and Slovak Writing and Culture*.The Literary Encyclopedia. Volume 1.81. Boston Unıversity.

Derin, Ozan Erkin.(2023). *Rossum'un Evrensel Robotları: lüks Komünizmden Tanrının Gazabına Gelecek Vizyonlarını Güncel Siyasette Yeniden Konumlandırmak*. Sosyoloji araştırmaları Dergisi.Volume:26,sayı:2.Ankara.

Duffy, Edward.(1979).Rousseau in England: The Context for Mary Shelley's Critique of the Enlightment.University of California Press,Berkeley.

Duru, Orhan(1973). *Science Fiction Sözcüğüne Türkçe Bir Karşılık Denemesi*. Türk Dili Aylık Edebiyat Dergisi,256.

Evans, Arthur B.(1995). *The New Jules Verne*. Science Fiction Studies.22.1:33-46. DePauw University. Indiana.

Hunt, Elieen, M.(2020). *Artificial Life After Frankenstein*. University of Pennsylvania Press.

James, W. (2005). *Talks to Teachers On Psychology; And To Students On Some Of Life's Ideals,1899.*[E-book#16287].

Klima, Ivan.(2002). *Karel Čapek, Life and Work*. Catbird Press.(First English Language Edition). North Haven, Connecticut.

Kussi, P.(1990).*Toward the Radical Center A Carel Capek Reader*. Catbird Press. North Haven, Connecticut.

Lee, Monika H.(1993).*Nature's Silent Eloquence: Disembodied Organic Languge in Shelly's Queen Mab*. Nineteenth Century Literature.Volıme:48/2.

Mercer, A. (2018). *Mary Shelly's Life of Learning*. History of Today. Volume:68.Issue:3.

Shelley, M.(1818). *Frankenstein ya da Modern Prometheus*. Çev. Serpil Çağlayan. İletişim Yayınları. İstanbul.

Smyth, Edmund,J..(2000).*Naratives of Modernity*. Liverpool.

Tanıyan, Başer (2017). *Canavarda Toplumsal Cinsiyet; Bir Anne Olarak Dr. Frankenstein*. Dergipark Akademik sayı:26,sf(1-8).

Tütüncü F., Tütüncü, K.(2019). *Rousseau'nun Romantik Etkileri: Mary Shelley'in Modern Prometheus'u Üzerine*. Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı:27.ss (281-306).

Unwin, Timoty.(2005). *Jules Verne: Journeys in writing*. Science Fiction Texts and Series. Liverpool.

Urgan Mina.(2004).*İngiliz Edebiyatı Tarihi*. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.

Veeder, William.(1988). "*Frankenstein's or Rousseau's Monster: Sympathy and Speculative Eyes*".The University of Chicago Press.

Verne, J.(2002).20.Yüzyılda Paris. Çev: İdil Gürbüz. İzdüşüm Edebiyat Yayınları. İstanbul.

ÖZET

Dünya tarihine baktığımızda bilimsel ve teknolojik gelişmeler çok hızlı değişimlere neden olmuştur. Bu değişimlerle birlikte insanların gündelik hayatları değişime uğramıştır. Bununla birlikte sonuçta toplumsal, siyasal alanlarda da yenilikler beraberinde gelmiştir. İnsan alışık olduğu yaşam biçimleri ve toplumsal hayatı değişirken burada teknolojik kaygı terimi ile karşılaşmıştır. Dünya değişirken ortaya çıkan bir çok yenilik I.Dünya Savaşı, II.Dünya Savaşı ile birlikte insanlara çok acılar ve kaotik ortamlar yaratmıştır. Bu nedenle İnsanların yeni olanla, değişim ve gelişmelerle olan ilişkileri beraberinde bir "Kaygı" sorununa da neden olmuştur. Bu değişimler, özellikle dönemin edebiyat çevrelerinde yankı bulmuştur. Bu çalışmada üç ayrı Bilim kurgu romanında bu teknolojik değişimlerin ve gelişmelerin ortaya çıkardığı kaygı temaları ve olası sonuçlarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bilim, Teknoloji, Kaygı , Bilim kurgu , Roman , Teknolojik gelişme.

ABSTRACT

When we look at world history, scientific and technological developments have caused very rapid changes.With these changes, people's daily lives have changed.However, eventually, innovations have also come with them in social and political areas. As people's accustomed lifestyles and social life have changed, they have encountered the term technological anxiety here. Many innovations that emerged as the world changed have created great pain and chaotic environments for people, along with World War I and World War II. For this reason, people's relationships with the new, with change and developments have also caused an "Anxiety" problem. These changes have especially resonated in the literary circles of the period. In this study, the anxiety themes and possible consequences of these technological changes and developments in three separate science fiction novels have been included.

Key Words: Science, Technology , Anxiety , Science Fiction , Novel , Technological Development.